

OVATKO TEHOKKAAT KIRJASTOT MYÖS VAIKUTTAVIA KIRJASTOJA? - TILASTOLLINEN TARKASTELO

Erkki Lounasvuori

Maija Saraste

Kirjastonjohtajien neuvottelupäivät 1.10.2015, Lahti

Kirjastotoimintaa kuvaavia tilastoja

Tilastotietoja kirjastojen toiminnasta on koottu vuodesta 1999 alkaen yleisten kirjastojen tilastotietokantaan.

<http://tilastot.kirjastot.fi/>

Kirjastot.fi:ssä on erillinen tilastosivusto, jonne on koottu linkkejä yleisten kirjastojen tilastojen pohjalta tehtyihin tilastoanalyysiin. Mukana on myös Aluehallintovirastojen ja Tilastokeskuksen tuottamia tilastoja.

<http://www.kirjastot.fi/fi/tilastotietokanta>

Hyvin vähän on yhdistetty kirjastotilastoja muiden tilastoja tuottavien organisaatioiden aineistoihin.

Tilastaselvityksillä ei saa selville syy-seuraus-suhteita, sen sijaan nähdään, miten ilmiöt suhtautuvat toisiinsa.

Miten on mitattu kirjastojen taloudellisuutta?

Yleisten kirjastojen tilastoissa käytetty taloudellisuusmittari:

(henkilöstökulut + aineistokulut) / (fyysiset käynnit + kokonaislainaus)

Ongelmia:

- Miksi mukana eivät ole kaikki kirjastojen kulut? Henkilöstö- ja aineistokulut muodostavat koko maan tasolla vain reilut 60 % kuluista.
- Mittarissa vastaus on euroa eli paljonko on maksanut tiettyjen asioiden tuottaminen, ei se mitä rahalla on saatu aikaan.
- Tuloksia on vaikea hahmottaa: mitä pienempi arvo, sitä taloudellisempi kirjasto.

Käsitteiden selvennystä

Käsitteitä käytetään usein sekavasti. Samoja tilastolukuja käytetään sekä syinä ja seurauksina. Olisi selkeämpää puhua panoksesta ja tuotoksesta.

Kirjaston panosta voidaan kuvata joko rahalla (käytetyt eurot) tai muilla keskeisillä suureilla (tilat, kokoelmat, henkilöstö, aukiolotunnit).

Taloudellisuus = kirjaston panos suhteessa asukaslukuun

Kirjaston tuotosta voidaan kuvata lainojen ja käyntien määrällä, tapahtumiin tai koulutuksiin osallistujilla, lainaajien määrällä.

Vaikuttavuus = kirjaston tuotos suhteessa asukaslukuun.

Kirjaston tehokkuus yhdistää taloudellisuuden ja vaikuttavuuden

Tehokkuus = kirjaston tuotoksen ja panoksen suhde.

Ehdotus: palautetaan kirjastojen vanha taloudellisuusmittari

**Taloudellisuus =
käytetyt eurot / asukasluku**

Mittarin etu:

* Yksiselitteinen mittari, kuinka kirjastoimintaan panostetaan.

Kirjastotoiminnan tehokkuuden mittareita (1)

**tehokkuus 1 =
(lainat + käynnit) / kirjaston kaikki kulut**

Mittarin edut:

- * Mittarissa on mukana kirjastojen kaikki kulut.
- * Vastaus on kappaletta eli mitä euroilla on saatu aikaan.
- * Mittari on havainnollinen: mitä suurempi tilastolukuarvo, sitä tehokkaampi kirjasto.

Kirjastotoiminnan tehokkuuden mittareita (2)

**tehokkuus 2 =
(aukiolotunnit + hyötypinta-ala + hankinnat +
kirjaston palkkaama htv*200) / kunnan asukasluku**

Mittarin edut:

* Mukana ovat kirjaston tärkeimmät panostukset: aukiolot, tilat, hankinnat ja henkilökunta. Kokoelma puuttuu, koska sen suuruus ei ole järkevässä suhteessa muihin lukuarvoihin.

* Mittari kertoo panostuksesta suhteessa asukaslukuun, eikä se ole suoraan riippuvainen käytetystä rahamäärästä.

Kirjastotoiminnan tehokkuuden mittareita (3)

---

tehokkuus 3 =
(sanomalehtivuosisikerrat + aikakauslehtivuosisikerrat
+ näyttelyt + tapahtumat + käyttäjäkoulutukset) /
kunnan asukasluku

Mittarin edut:

* Hyödynnetään toimintaa kuvaavia tietoja, joiden merkitystä ei yleensä tarkastella.

Kirjastotoiminnan vaikuttavuuden mittareita (1)

**vaikuttavuus 1 =
lainaajia / asukasluku**

Mittarin edut:

- * Kertoo suoraan, mikä osuus väestöstä on kirjaston lainaustoiminnan piirissä.
- * Yksinkertainen ja selkeä mittari.

Mittarin ongelmat:

- * Mittari kertoo vain lainaustoiminnasta, eikä esim. lukusalin tai muiden kirjastotilojen käytöstä.

Kirjastotoiminnan vaikuttavuuden mittareita (2)

**vaikuttavuus 2 =
(käynnit + lainat) / asukasluku**

Mittarin edut:

- * Kertoo suoraan, kuinka aktiivisesti kirjastossa käydään ja lainataan.
- * Yksinkertainen ja selkeä mittari.

Mittarin ongelmat:

- * Käyntien ja lainojen suhde on eri kirjastoissa erilainen, joten niiden yhteen laskeminen on hieman ongelmallista.

Kirjastotoiminnan vaikuttavuuden mittareita (3)

**vaikuttavuus 3 =
tapahtumien ja koulutusten osallistujamäärät /
asukasluku**

Mittarin edut:

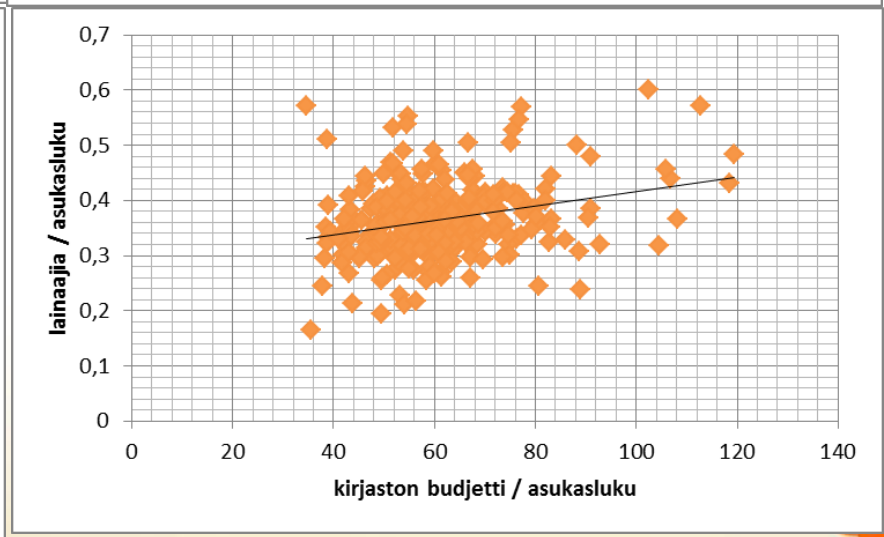
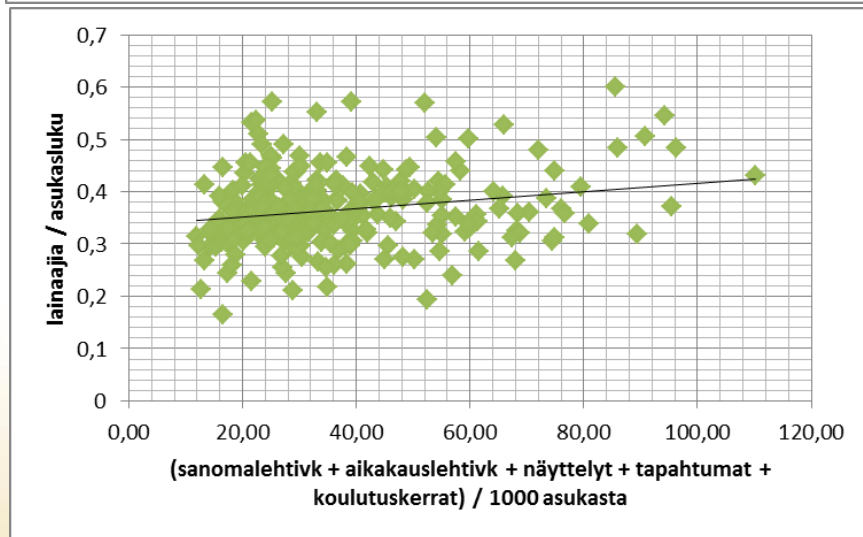
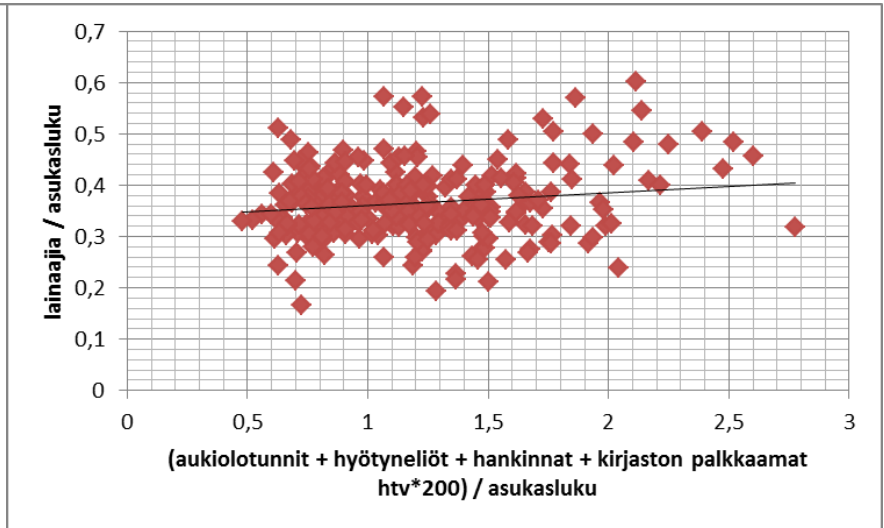
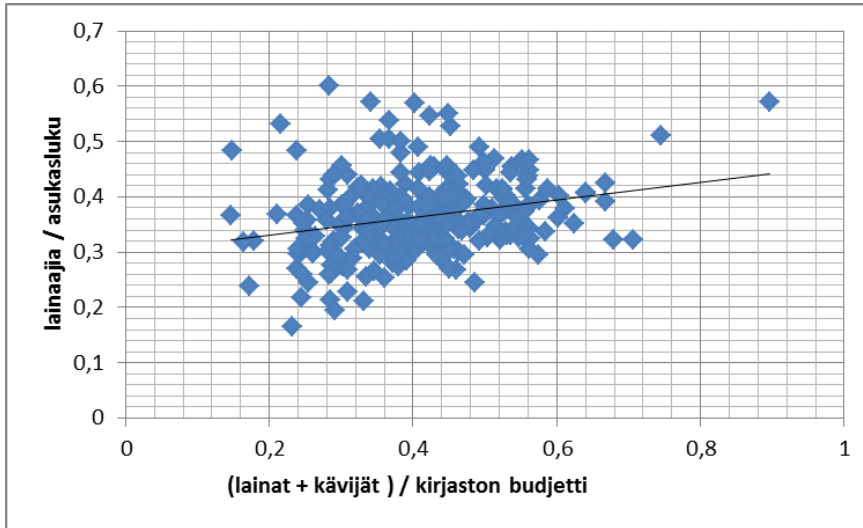
- * Kertoo monille asiakkaille merkityksellisestä osallistumisesta.

Mittarin ongelmat:

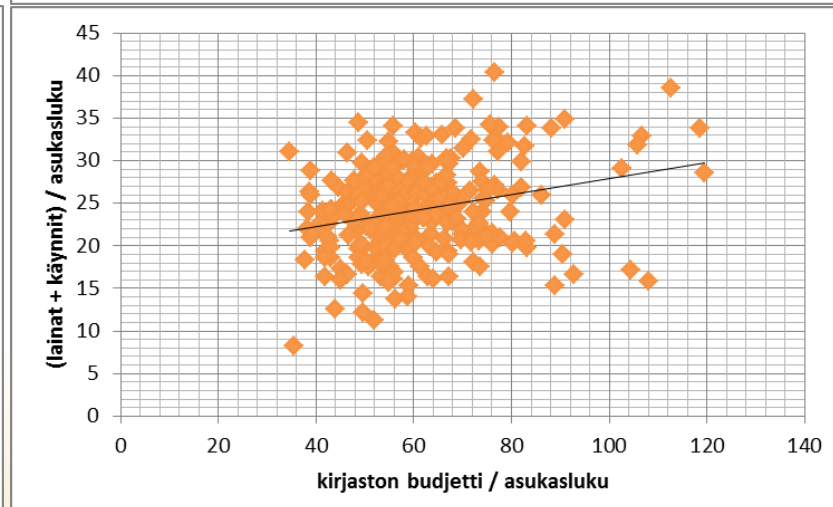
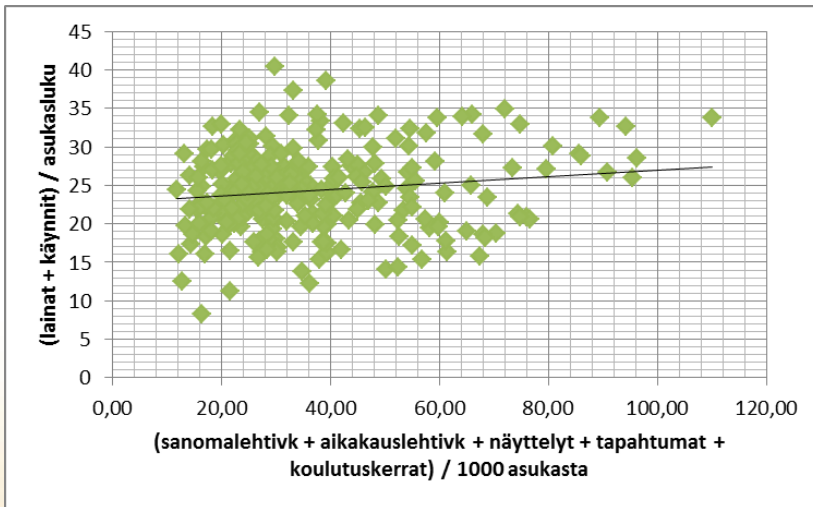
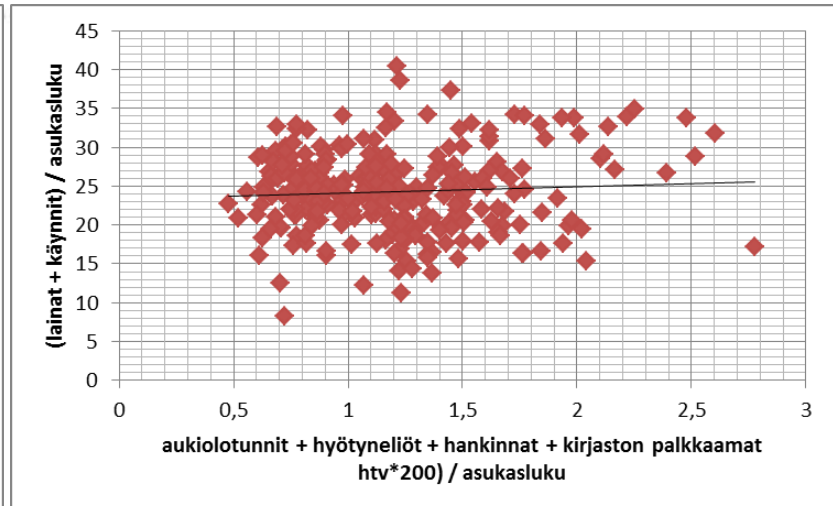
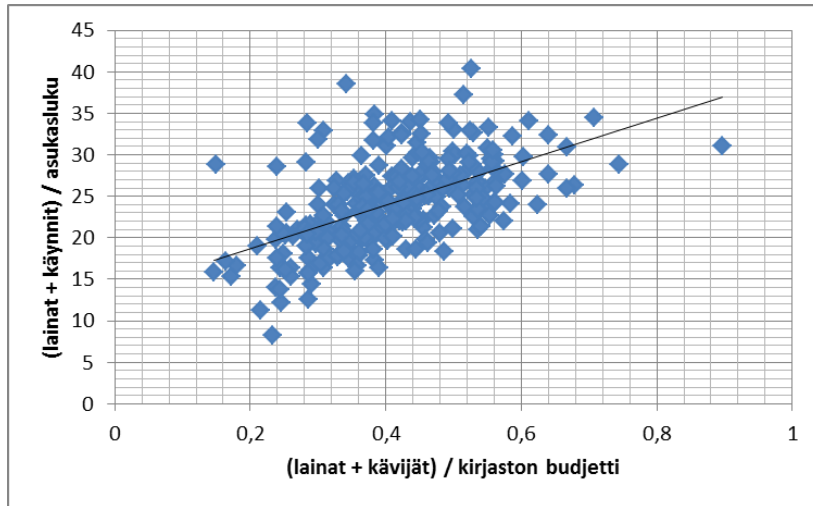
- * Mittari ei kerro lainaustoiminnasta, eikä kirjastojen lukusalien merkityksestä tilana.

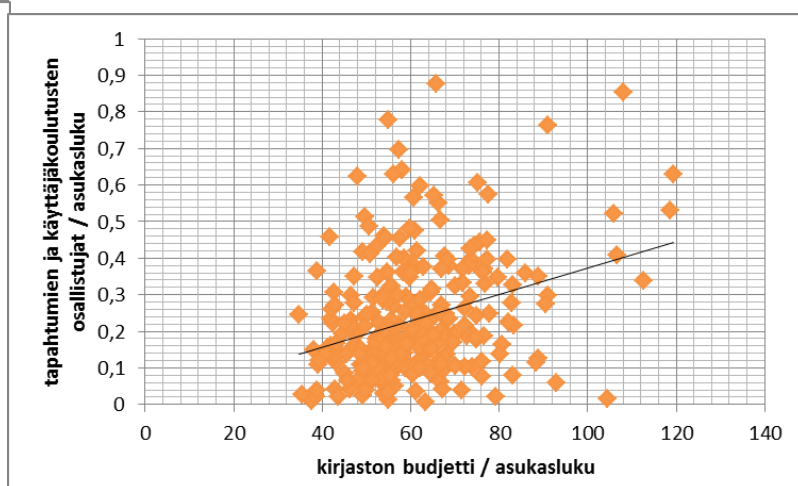
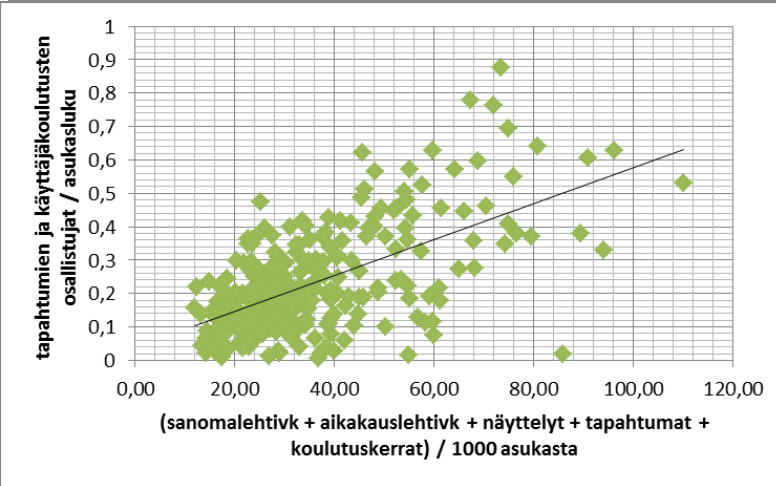
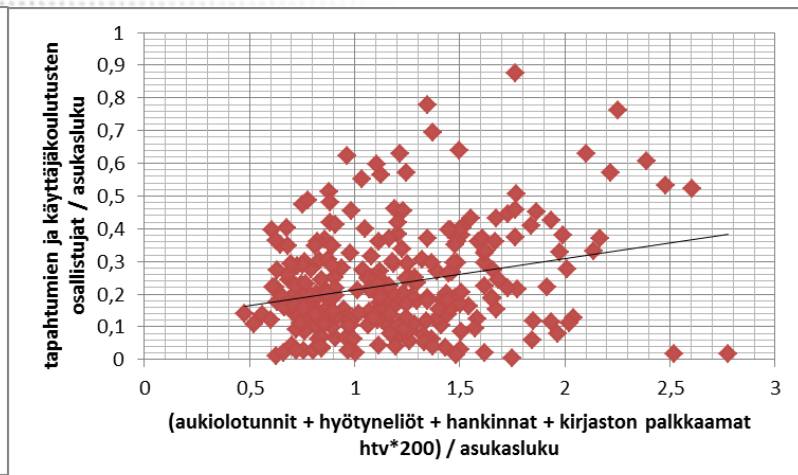
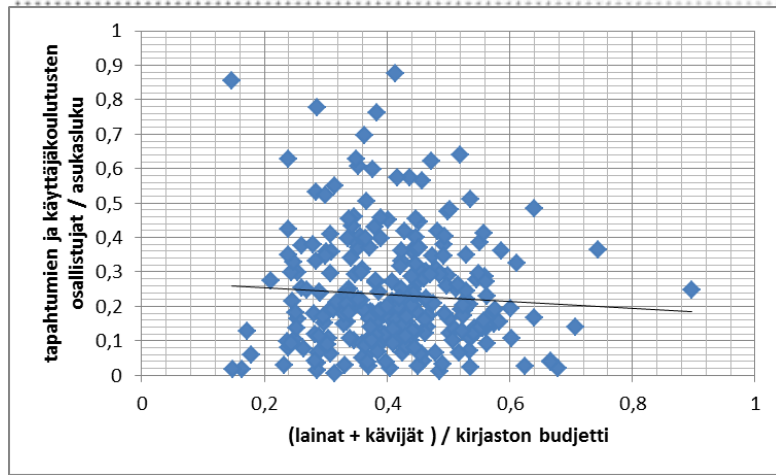
Vaikuttavuus 1: Mikä vaikuttaa lainaajien osuuteen asukasluvusta?

Vaikuttavuus 2: Mikä vaikuttaa käyntien ja lainojen ja asukasluvun suhteeseen?

Vaikuttavuus 3: Kirjaston tapahtumiin ja käyttäjäkoulutuksiin osallistuneiden osuus väestöstä

Johtuvatko kirjastojen tehokkuuden ja vaikuttavuuden erot muista tekijöistä kuin kirjaston omista toimista?

Väliin tulevia muuttujia voivat olla mm.:

- * kunnan asukasluku
- * kunnan väestörakenne
- * kunnan työllisyysaste
- * kunnan muu kulttuuritarjonta
- * oppilaitosten määrä
- * maantiede (sijainti, liikenneyhteydet)
- * asutuksen keskittyminen/hajaantuminen

Väliin tulevia muuttujia voivat olla myös kirjaston perinteisiin, asiakkaiden käyttäytymiseen tai henkilökuntaan liittyviä tekijöitä, joita on vaikea selvittää.

Tilastotietojen visualisointi

Yleisten kirjastojen tilastojen visualisointisovellus valmistui vuoden 2015 alussa.

- **Visualisointi toteutettiin, jotta kirjastot voivat oman toiminnan kehittämisen lisäksi ymmärrettävämmiin kertoa toiminnastaan kunnan päättäjille, tiedotusvälineille ja asiakkailleen.**

Karttapohjainen visualisointi:

mahdollistaa kirjastojen vertailun keskenään yhden tilastoitavan asian suhteen, esimerkkeinä vaikkapa fyysiset käynnit 1000 asukasta kohden tai kokonaishankinta.

Kuntapohjainen visualisointi:

mahdollistaa yhden kunnan, maakunnan tai koko Suomen sisällä kirjaston toimintaa kuvaavien tilastotunnuslukujen vertailun.

<http://visualisointi.kirjastot.fi/tilastot/>

Kiitos!

Lisätietoja:

erkki.lounasvuori@hel.fi

Maija.saraste@ouka.fi

